OVER HET ORINOCO-GEBIED.

Lezing voor de afdeeling Suriname van het Algemeen
Nederlandsch Verbond op 5 October 1921 te
Paramaribo gehouden,

DOOR

J. W. GONGGRIJP.

Het land waarover ik U heden avond iets wil vertellen, zou in plaats van Orinoco-gebied, ook genoemd kunnen worden Venezolaansch of Spaansch Guyana. Als afdeeling Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond hebben wij een tweevoudig belang bij dat land, omdat ook onze kolonie deel uitmaakt van Guyana en wij als Nederlanders nog oude, thans wel is waar vervallen, aanspraken hebben op een gedeelte van het tegenwoordig Venezolaansche gebied.

Guyana of Guayana omvat niet alleen de Britsche, Nederlandsche en Fransche koloniën op deze kust, zooals men dikwijls aanneemt, wanneer van „de drie Guyana's” gesproken wordt. Het wordt begrensd door den Atlantischen Oceaan, de Orinoco, die verbinding met de Amazone, de Cassiquiare en de Rio Negro, en verder de Amazone zelf. Het grootste gedeelte van Guyana behoorde dus vroeger aan Spanje en Portugal, tegenwoordig aan Venezuela en Brazilië.

Alvorens nader in te gaan op de vroegere Spaansche provincie Guyana, is het wenschelijk eerst in algemeene trekken geheel Venezuela te bespreken. Men kan het land in drie groote onderdeelen verdeelen. In de eerste plaats het kustgebied met de Andes, een bergstreek, die zich als een smalle wig, met de punt bij de Boca's van Trinidad en als basis de Columbiaansche grens, langs de

Caraibische zee uitstrekt; ten tweede het gebied van de llano's, de vlakten ten Zuiden van de Andes; en ten slotte Guayana.

Het kustgebied is het dichtst bevolkt. Alle mogelijke klimaten zijn er vereenigd. Van tropische hitte tot eeuwige sneeuw op de toppen van de bergen van Merida en Tachira en van droge woestenijen van Cactus en Opuntia, tot regenrijke, vruchtbare valleien met kabbelende beekjes en ruischende watervallen. Men kan er in de vruchtbare gedeelten naar gelang van klimaat en bodem van alles verbouwen; koffie, cacao, suikerriet, tabak, maar ook aardappelen en tarwe, gewassen van de gematigde luchtstreek. Het is rijk aan mijnen. Voor Nederland zijn van veel belang de petroleumbronnen in de streek van Maracaibo, waarvan de olie te Curaçao wordt geraffineerd. Voor onze zusterkolonie is verder van gewicht het voorkomen van Lucateva, de Carludovica, die hoeden-vlechtstroo levert en in groote hoeveelheden in het wild groeit.

Een scherpe tegenstelling met de Andes vormen de geheel vlakke llano's, een immense zee van gras, die zoo ver als het oog reikt begrensd is door den horizon en waarvan de achtergrond is ingesloten door de bergen en bosschen van Guyana.

Spaansch Guyana is evenals Suriname een land van uitgestrekte bosschen. Men treft er ook groote savanna's aan, die een voortzetting vormen van het eigenlijke gebied van de llano's. Het wordt tegenwoordig onderverdeeld in het Territorio Delta Amacuro, den Staat Bolivar en het Territorio Amazonas. Delta Amacuro, in hoofdzaak gelegen tusschen de armen, waarin de Orinoco zich bij Barrancas verdeelt, is laag en vlak, doch stijgt naar het Zuiden geleidelijk naar het Oost West verloopende Imataca-gebergte, dat de grens vormt met den Staat Bolivar. Het Imataca gebergte is samengesteld uit een reeks vrijwel geïsoleerd uit de vlakte opstijgende bergen van 500 tot 600 M. hoogte met meestal vlakken, een plateau vormenden top. De staat Bolivar bestaat uit golvende vlakten met lage gebergten. Territorio Amazonas

heeft grootendeels dezelfde gesteldheid, doch is zwaarder beboscht. Aan den bovenloop van de Caura heeft men hooge bergen, die hetzelfde karakter hebben als de berg Roraima, die het grenspunt vormt tusschen Britsch Guiana, Venezuela en Brazilië. Duizende jaren geleden had men hier een zandsteenplateau, dat nu op de meeste plaatsen is weggespoeld, zoodat de onderliggende granitische gesteenten bloot zijn gekomen. Hier en daar echter stijgen met loodrechte wanden steil van de granieten basis resten van het oude zandsteenplateau op, thans bergen van 2 tot 3000 M. hoogte, met volkomen horizontalen top. Het is een gebied van fantastische schoonheid, dat helaas heel moeilijk te bereiken is.

Het klimaat van Delta Amacuro is ongeveer even vochtig als Suriname. Op de savanna's van den staat Bolivar is het droger en valt ongeveer half zoo veel regen en meer naar het zuiden wordt het weer regenrijker. De bergstreken zijn vermoedelijk nog vochtiger dan Suriname.

Bij de geschiedenis van Spaansch Guyana komt telkens te voorschijn het zoeken naar het land van El Dorado, den vergulden man, den legendarischen vorst die zich elken morgen bij zijn toilet met goudstof liet bepoederen en woonde in de gouden stad Manaos, aan het meer van Parime of Cassipa. De monding van de Orinoco werd door den Spanjaard Vicente Yanez Pinçon in het jaar 1500 ontdekt en reeds in de eerste helft van de 16de eeuw werd er naar goud gezocht, in den beginne zonder dat de naam Dorado gehoord werd. Aan de kust vonden de Spaansche zeevaarders gegoten gouden beeldjes in het bezit van de Indianen en verscheidene conquistadores, o. a. Diego de Ordaz en Alonzo de Herera, trokken er op uit om de mijnen, waar dat goud vandaan kwam, op te sporen. Langzamerhand dook de sage van El Dorado op. De Spaansche vice-koningen worden verondersteld in den beginne de buitensporige verhalen eer bevorderd dan tegengesproken te hebben. Zij waren een welkome gelegenheid om de woeligste en gevaarlijksche elementen onder hun troepen op nuttige wijze te gebruiken en tevens te

loozen en ook de Indianen, waar deze goudzoekers te recht kwamen, spraken het verhaal van dien ongelooflijken rijkdom niet tegen, doch verwezen de reizigers naar naburige, verder gelegen landen om de ongewenschte gasten zoo spoedig mogelijk weer kwijt te raken.

Die mannen hebben werkelijk buitengewone daden verricht. Ik breng alleen in herinnering Lopez de Aquirre, die in 1561 uit Peru over de Amazone en langs de Rio Negro naar de kust van de Caraïbische Zee trok. Hij kwam in opstand tegen Philips II, verklaarde het land onafhankelijk, en werd tenslotte nadat zijn soldaten van hem waren afgefallen te Barquisimeto in de Andes gedood. Toen het met hem ten einde liep, stak hij zijn eenige dochter een dolk in het hart om haar, zooals hij zeide, de schande te besparen bij de Spanjaarden de dochter van een verrader te heeten. Zijn gruweldaden maakten dat het volk groote dwaallichten op de savanna na een paar honderd jaar nog beschouwt als de ziel van dezen tiran, die geen rust kan vinden, maar in vlammen gehuld rond-dooft.

Sommige deelnemers aan deze expeditie's, waarvan ik er hier maar een enkele aanstipte, keerden terug met een bevestiging of zelfs een versterking van de verhalen over groote schatten in het binnenland. Zekere Martinez, een deelnemer aan den tocht van Diego de Ordaz, beweerde door de Indianen gevangen genomen te zijn en eindelijk in de hoofdstad van El Dorado terecht te zijn gekomen. De Spaansche Gouverneurs, die mogelijk eerst nog sceptisch gestemd waren, werden nu zelf door de goudkoorts aangetast en Antonio Berrio, liet in 1595 een expeditie uitrusten van 2000 man. Rijke grondbezitters verkochten hun landerijen om deel te nemen aan den tocht; maar ziekten, aanvallen van de Indianen en gebrek aan levensmiddelen bereidden de plannen tot verovering van het goudland een treurig einde. Slechts dertig menschen keerden, in armzaligen toestand, terug.

De verhalen over dien rijkdom riepen al spoedig andere kapers op de kust. De eerste hoofdstad van Guyana, gelegen dicht bij de monding van de Caroni-rivier aan de

Orinoco was reeds in 1579 door de Hollanders onder Adriaan Janson vernield. De tweede hoofdstad, onder denzelfden naam, Santo Thome de la Guyana door Antonio Berrio in 1591, 12 mijl lager aan de rivier gesticht, werd vier jaar later door de Engelschen onder Sir Walter Raleigh aangevallen. Deze richtte tusschen de jaren 1595 en 1617 vier verschillende tochten naar de Orinoco, doch slaagde er evenmin als de overigen in de gouden stad te vinden. Raleigh werd ten slotte in Engeland, om een aanval op de Spanjaarden in vollen vrede, op last van zijn koning onthoofd.

Santo Thome de la Guyana werd later opnieuw verplaatst en wel veel hoger de rivier op, waar in 1764 Don Joaquin Moreno de Mendoza de grondslagen legde van de nu Ciudad Bolivar genoemde stad. Vroeger heette zij meestal Angostura, naar de engte in de rivier. Een „engte” zoo breed als de Suriname bij Paramaribo.

Ook vanuit Angostura werden expeditie's naar het goudland uitgezonden en een Indiaan, Arimuicaipi, ontvlamde de fantasie van de kolonisten door het schijnsel van de Magellaansche wolken, een sterrenbeeld aan den zuidelijken hemel, aan te wijzen als de weerschijn van de zilverhoudende rotsen in het meer van Parime.

Tegen het einde van de achttiende eeuw verdween het geloof aan El Dorado eindelijk en het meer van Parime, dat eerst als een binnenzee ter grootte van de Kaspische Zee op de kaarten voorkwam, blijkt nu alleen te bestaan als het meertje van Amucu in Britsch Guyana dat in den drogen tijd bijna geheel uitdroogt.

Zonder grond waren die verhalen van buitengewonen goudrijkdom echter niet. Von Humboldt, die er toe overhelde het goud dat bij de Indianen werd aangetroffen als van de Andes afkomstig te beschouwen, vernam klaarblijkelijk zonder het verhaal te gelooven, dat tot 1760 de vrije Caraïben naar den berg Pajarcima, ten zuiden van oud Guyana, de oude hoofdstad, dat moet zijn in de buurt van Cuyuni, trokken om het verweerde gesteente uit te wasschen. Het gewonnen stofgoud werd in kalebassen bewaard en aan de Hollanders in Essequibo

verkocht. In dien zelfden tijd schrijft Storm van 's Gravesande, de groote Nederlandsche Gouverneur van Essequibo, aan zijn bewindhebbers, dat hij van den rijkdom aan edele metalen van Cajoeny overtuigd was als van zijn eigen existentie. In zijn tijd hadden de Hollanders in die streek een paar posten. Wij waren daar in bondgenootschap met de Caraïben en hadden door de posten de geheele streek onder onze jurisdictie. De posten zijn door de Spanjaarden aangevallen, door ons weer opgericht, doch eindelijk verlaten en bij het grensgeschil tusschen Venezuela en Engeland, de opvolgers van Spanje en Nederland, werd een groot gedeelte van het gebied bij scheidsrechterlijke uitspraak in 1899 aan Venezuela toegewezen.

De oude Storm van 's Gravesande blijkt echter gelijk te hebben gehad. In de buurt van El Callao, niet zoo heel ver van de oude Hollandsche posten, werd omstreeks 1860 door eenige Amerikanen alluviaal goud gewasschen. Tien jaar later maakte men een begin met het stampen van de ontdekte kwartsaderen. In den beginne was dit verre van een succes. De aandeelen konden bij een koers van beneden de 10 % geen koopers vinden en de mijn stond op het punt van te sluiten. Bij gebrek aan contanten werden de arbeiders en employé's, voor zoover zij tenminste niet wegliepen, betaald met aanwijzingen op aandeelen en die aanwijzingen kwamen tenslotte meestal terecht in de handen van winkeliers, die ze dikwijls zeer tegen hun zin aannamen als betaling voor aan de mijnwerkers geleverde levensmiddelen. Zij die met die aandeelen bleven zitten, werden op een goeden dag a. h. w. tegen wil en dank millionair. De eigenaar van een „cookshop” bij El Callao, die probeerde zijn schuld aan kooplui te Ciudad Bolivar met aandeelen Callao-mijn te betalen, maar niet slaagde omdat men de papieren voor waardeeloos hield, was zes maanden later, toen de rijke kwartsader ontdekt was, bezitter van een half miljoen dollars. In 30 jaar tijd produceerde de El Callao-mijn voor ongeveer 85 miljoen gulden aan goud. Omstreeks 1895 hield de rijke kwarts-ader plotseling op en de mijn werd tot

een onbeteekende onderneming teruggebracht. Later kwam zij in handen van een Fransche onderneming en deze slaagde er opnieuw in betalende kwartsgangen te ontdekken. Ik had gelegenheid in een van die mijnen, de Remington-mijn, af te dalen. De schacht was reeds 120 M. diep en de kwarts-ader die zij volgt op sommige plaatsen 2 M., op andere, volgens den mijningenieur vaak de rijkste, slechts $\frac{1}{2}$ M. breed. Het goudgehalte werd mij medegedeeld te zijn van een waarde van 30 tot 90 Bolivar per ton. Het kwarts werd in een stampmolen, die dag en nacht werkte, fijngemalen. Men blijft het gevaar loopen, dat op een gegeven oogenblik de kwartsader blind eindigt en dan is het natuurlijk weer uit met de zaak. Een paar maanden geleden stond de onderneming weer vrijwel stil.

Op andere plaatsen in Guyana wascht men goud met zeer primitieve middelen; ik kwam bij een „pinta”, zooals men daar zegt, waar men het goud waschte in houten batee's, schalen die veel gelijkenis hebben met de bakken, die de marktvrouwen hier wel op hun hoofd dragen. Toch maakten de menschen aldus nog voor een waarde van 15 tot 40 Bolivar dat is f 7.50 tot f 20.— per dag aan goud. Het was buitengewoon spannend om te zien hoe, nadat alle grint, aarde en modder door de arbeiders, die in het water hurken, is weggewasschen, een blinkend hoopje goud in de punt van de batee blijft zitten. Mijn gids, Colonel Andre Bello, ging onmiddellijk ook met zijn blöote beenen in de kreek hurken en moest een paar batee's wasschen. Van een anderen Colonel had ik een paar dagen tevoren een stuk goudkwarts cadeau gekregen met het aanbod mij de kwartsader aan te wijzen; als ik voor het noodige kapitaal wilde zorgen, zouden wij beiden schatrijk worden. Elders heeft men diamanten en toen onze auto aan den oever van de Caroni-rivier gerepareerd werd heb ik handen vol zand uitgewasschen; maar niets gevonden. Dat oude land van El Dorado is niet goed voor menschen die vatbaar zijn voor goudkoorts.

Ik ben door het goud en het edelgesteente de geschiedenis meer dan honderd jaar vooruit geloopt. Wij moe-

ten weer terug tot den tijd toen Hollanders en Spanjaarden aan de Boven Cuyuni tegenover elkaar stonden. Behalve de militaire posten hadden de Spanjaarden er missies onder de Indianen, in Boven Cuyuni en Caroni van Capucijners en in Boven Orinoco van paters Jesuiten, later van Observanten. De verhouding tusschen de burens, ik bedoel de Hollanders en de Spanjaarden was, hoewel er vrede tusschen beide mogendheden heerschte, verre van hartelijk. In de eerste plaats had men er het grensgeschil, met nu en dan een aanval op de posten; en dan werden de Missie's door de Hollanders er van beschuldigd slaven die van Essequibo wegliepen op te nemen; omgekeerd namen de Hollanders in de Indiaansche dorpen bij hun posten Spaansche Indianen op, die de tucht in de Missie's waren ontvlucht. Een Indiaansche hoofdman Ajuricaba, een van onze bondgenooten, die de Hollandsche vlag op zijn corjalen voerde, strekte zijn tochten zeer ver uit en hield zelfs de Portugeezen, die uit Brazilië opdrongen, jaren lang aan de Rio Negro tegen. Zij versloegen hem eindelijk in 1726. De man was overigens slavenjager van beroep. Ik wil dat vak niet in bescherming nemen, maar alleen opmerken, dat de menschenjacht in die tijden met geheel andere oogen werd beschouwd dan tegenwoordig. Ook de Spanjaarden hielden er onder den naam van „Conquistas de Almas”, (veroveringen van zielen), of „Entradas”, tochten onder de wilde Indianen, waarbij veel bloed vergoten werd en menschen werden geroofd tot vlugge uitbreiding van de Missie-dorpen. Gelukkig hielden die onmenschenlijke opvattingen geen stand. Von Humboldt kon in het begin van de 19de eeuw met voldoening schrijven, dat de Entrada's door de geestelijke overheid algemeen werden afgekeurd en vrijwel geheel waren opgehouden. Voor de beschaving hebben de Missie's in ieder geval goed werk verricht. Aan de eeuwige onderlinge oorlogen onder de talrijke Indiaansche stammen, waarvan er sommige menscheneters waren, werd een einde gemaakt en de Indianen die het Christendom aannamen tot een beter en geregelder leven gebracht.

Photo J. W. Gonggrijp.

1. Gras-savanna in Suriname.

Photo J. W. Gonggrijp.

2. Gras-savanna in Suriname met „Schuurpapierboompjes”, in Venezuela „chaparro” (*Curatella Americana*).

Photo J. W. Gonggrijp.

3. Venezolaansche savanna met „hato” en meertjes („ojas de agua”)
in den staat Bolivar.

Photo J. W. Gonggrijp.

4. Rotsige savanna in den staat Bolivar.

Photo J. W. Gonggrijp

5. Veedrijven over de savanna in Venezuela, Estado Bolivar.

Photo J. W. Gonggrijp.

6. Venezolaansche savanna met „chaparros" en „Llanera" (cow-girl).

Photo J. W. Gonggrijp.

7. Vee op een omheinde savanna of „potrero” in Venezuela, Estado Bolivar.

Photo J. W. Gonggrijp.

8. Met de auto door een „morichal”, op den achtergrond een „chaparral” in Venezuela, Estado Bolivar.

De Jesuiten waren tot in de tweede helft van de 18de eeuw aan de Boven-Orinoco gevestigd. De orde werd opgeheven; hunne dorpen, in de buurt waarvan zij groote kudden vee hielden, kwamen onder beheer van „Commissarissen des Konings”, die er schandelijk huis hielden, en in 1795 was al het vee van Boven-Orinoco verdwenen. In de eerste jaren van de 19de eeuw bevonden de nieuw opgerichte missie's van de Observanten aan de Boven-Orinoco zich in zeer armoedigen toestand. De Missie's van de Capucijners op de savanna's van Caroni en Boven Cuyuni daarentegen hadden toen meer dan 60000 stuks vee en telden 17000 personen. In den onafhankelijkheids-oorlog van Venezuela, nu ongeveer 100 jaar geleden, zijn ook deze paters het slachtoffer geworden van hun loyaliteit aan den koning van Spanje. Ik geloof dat de tegenwoordige bevolking van den staat Bolivar, die zich geheel en al Venezuelaan voelt, wat de werkende standen betreft in hoofdzaak van de Indianen uit de oude Missie-dorpen afstamt. De bevolking heeft slechts zeer weinig Afrikaansch bloed. In den laatsten tijd trekken de goudmijnen veel zwart volk van de Engelsche Antillen en er bestaat ook een natuurlijke immigratie van Zuid-Europeanen voornamelijk Italianen en Corsicanen.

Behalve de Venezolaansche of creolen bevolking heeft men in de meer bereikbare streken van Bolivar en Delta Amacuro, Indianen, voornamelijk Waraus, die men met onze Benedenlandsche Indianen zou kunnen vergelijken. Verder het binnenland in heeft men nog geheel wilde Indianen, waaronder er zijn die zeer vijandig tegenover de Venezolanen staan. Ook elders in Venezuela, bijvoorbeeld in Goajira, heeft men Indianen-stammen, die in eeuwigen oorlog met de blanken leven en elken Venezolaan dooden, die het waagt in hun gebied door te dringen. Men schrijft de verbittering van deze stammen toe aan de behandeling die zij in vroegere tijden van de Spanjaarden moesten ondervinden. In Guayana hadden de Spanjaarden op het einde van de 18de eeuw een reeks posten van Esmeralda aan de Boven Orinoco tot de Erevato. De bezetting onderdrukte de Indianen en in 1776 verbonden de verschil-

lende stammen zich in het geheim met elkaar en vielen op één nacht tegelijkertijd alle posten aan over een afstand van 50 mijl. Alle werden vernield en uitgemoord.

De Hollanders daarentegen waren met de Indianen steeds op goeden voet. Een bondgenootschap met de verschillende stammen maakte deel uit van de politiek van alle Nederlandsche Gouverneurs van Essequibo en Storm van 's Gravesande gebruikte de Indianen in den opstand der slaven van Berbice als militie en politie voor een deel belast met de uitvoering van het gezag.

Door de bevrijding van Venezuela van de Spaansche heerschappij door Simon Bolivar werd de invloed der Spaansche paters vernietigd. Dat Venezuela het in Boven Cuyuni als slot van de rekening van Engeland, den opvolger van Nederland in die streken, won, moet m. i. toegeschreven worden aan de verkeers-omstandigheden. Van Essequibo uit moet men om in Boven Cuyuni te komen de rivier met hare talrijke watervallen op. Van de hoofdstad van Spaansch Guyana daarentegen gaat de reis over de savanna, die zelf de noodige lastdieren, ossen, muilezels, ezels en paarden levert en hier heeft de landweg het van den waterweg gewonnen, ondanks de woelige politieke toestanden in Venezuela. Als regel geraakt de bovenloop van een rivier bij kolonisatie van de kust af economisch en politiek aangesloten bij de monding, vooral bij rustig bestuur, als het Britsche in Demerara.

Sedert de bevrijding van Venezuela is Guayana herhaaldelijk het tooneel geweest van gevechten tusschen de elkaar bestrijdende politieke partijen. Nog geen twintig jaar geleden werd er in de buurt van Ciudad Bolivar een strijd gestreden waarbij aan weerskanten ongeveer 600 dooden vielen. Ik zal mij niet steken in een beschouwing over die twisten. Dank zij het krachtige bestuur van Generaal Gomez is het reeds jaren lang vrij rustig en gaat het land goed vooruit. Liever wil ik trachten een kort overzicht te geven van de tegenwoordige toestanden en een vergelijking maken met Suriname.

Het is opmerkelijk, dat deelen van eenzelfde land, die

onder leiding van verschillende volken werden gekoloniseerd, zich in zoo geheel verschillende richting ontwikkelden. De natuur van het Orinoco-gebied is grootscher dan in Suriname. De rivier zelf is een reus vergeleken met onze werkelijk toch reeds imposante rivieren; de afstanden zijn er nog veel grooter dan bij ons in de binnenlanden; de dieren zijn er grooter en gevaarlijker, de Orinoko-kaaimannen bijv. verslinden dikwijls menschen, terwijl onze kleinere soort zich minder eerezuchtig bij de doksen en ganzen houdt. Maar, de natuur komt er (niettegenstaande dat verschil in afmeting) tot in onderdeelen met onze kolonie overeen. Het groote verschil is er door de menschen gebracht.

De Hollanders, meer speciaal de Zeeuwen, hebben zich, toen zij op de Wilde Kust van Guyana kwamen, neergezet in streken die min of meer met hun eigen poldergebied overeen kwamen. Aan hun taaie volharding heeft de plantage-cultuur van Suriname en Britsch Guyana haar ontstaan te danken. Vroegere nederzettingen hooger aan de rivieren werden door den goeden uitslag van de op vetten grond met slaven gedreven polder-cultures naar de kust getrokken. De minder vruchtbare savanna-streken bleven ten eenenmale onbenut. De Spanjaarden deden precies het omgekeerde. Zij gingen de vruchtbare, doch modderige en van muskieten wemelende oevers van het uitgestrekte alluviale gebied tusschen de armen van de Orinoco voorbij en namen bezit van de hooge savanna-vlakten en llano's, die hen herinnerden aan de steppen van Andalusië, beroemd om de teelt van paarden en vechtstieren. Die veeteelt, waarbij de dieren vrij over geweldige oppervlakten weideland rondloopen, werd door de Spaansche paters als iets vanzelf sprekends aan hun Indiaansche pupillen geleerd.

Evenmin als de Spanjaarden er aan dachten om zich in de modder van de kuststrook neer te zetten, evenmin dachten de Hollanders er aan om veeteelt te beginnen op de savanna's, die zoo hemelsbreed van een Hollandsch weiland verschillen. Ik ben er van overtuigd, dat als de Spanjaarden toevallig in Suriname waren terecht geko-

men, en wij in het Orinoco gebied, Delta Amacuro cultuurcentra zou hebben gekregen als men nu in Suriname en Britsch Guyana heeft, terwijl de Surinaamsche savanna's, waar thans geen enkel stuk vee loopt, bevolkt zouden wezen met de kudden die den voornaamsten rijkdom van den staat Bolivar uitmaken. Het verschil in aanleg, of smaak, of hoe men het noemen wil, tusschen Spanjaard en Hollander is m.i. het voornaamste verschil tusschen Spaansch en Nederlandsch Guyana.

In de laatste jaren is men in Delta Amacuro met de cacao-cultuur begonnen. In zekeren zin volgt men daar Suriname na. Het is, geloof ik, van haast nog meer belang voor ons om ons voordeel te doen met de in Bolivar met de veeteelt opgedane ervaring. Niet alleen op zich zelf, om de veeteelt die wij aldus op onze savanna's zullen kunnen krijgen, maar ook om de centra van cultuur in het gebied van de lichtere gronden die — ik moge hier naar de artikelen van den heer Pyttersen in de West-Indische Gids verwijzen — voor ons van stijgende beteekenis worden.

In Venezuela omvat de veeteelt niet alleen gebieden die met onze savanna's overeen komen, maar ook het geheele gebied van de llano's.

De typische llano's zijn volkomen vlak. Het zijn onafzienbare vlakten, waarvan het eene punt nauwelijks een paar duim hoger is dan het andere. De savanna's van Ciudad Bolivar tot de omgeving van Tumeremo daarentegen zijn golvende vlakten ter hoogte van 100 tot 200 M. Hier en daar, vooral in de nabijheid van heuvels of langs rivieren en kreeken heeft men bosch en ook de savanna zelf is niet geheel boomloos, maar in den regel bezet met verspreide boompjes, meestal een soort die men daar chaparro, hier bosch-kasjoe noemt, *Curatella americana*, waarvan de ruwe bladeren wel als schuurpapier worden gebruikt. Waar die chaparro's dicht op elkaar staan spreekt men van een „chaparral”, een formatie die veel gelijkenis met een Hollandsche appelboomgaard heeft, en precies zoo in Suriname wordt aangetroffen. Men treft onder de boompjes eveneens *Dividivi* en Waa-

bi aan, die ook op Curaçao voorkomen en op grootere droogte dan in Suriname wijzen. Het meest typische van het landschap zijn de „morichales”, dat zijn groepen van Mauritia-palmen, die langs de waterplassen en, soms in rijen alsof men er lanen geplant had, langs de waterloopjes voorkomen. De „morichales” zijn gewichtig als drinkplaatsen voor het vee. Het water geldt als zeer gezond ook voor den mensch en wanneer ik mij wat griezellig toonde om het troebele water te drinken dan heette het dat 't goed was voor de spijsverteering.

Ook wat de grassen betreft is er zeer groote overeenkomst tusschen de savanna's van Suriname en die van Venezuela. De trots van den Venezolaanschen „llanero” of „criador”, veehouder, is een grassoort, die men „tupuquen” noemt en die de reputatie heeft het vee erg vet te maken. Dit gras zou in Venezuela niet inheemsch zijn, maar ingevoerd door Generaal Hamilton, die 100 jaar geleden in den Onafhankelijkheids-oorlog medevocht. Men kan het zaad in C. Bolivar koopen en werkt de verspreiding ervan in de hand door het op de savanna's uit te zaaien nadat het andere gras is afgebrand. Ook belast men wel een koe met de uitzaaiing door haar een zak met tupuquen zaad om de hals te binden, waaruit telkens een beetje zaad morst. Nauwelijks te Paramaribo teruggekeerd herkenden de heer van Waveren en ik het tupuquen dat ons telkens met zooveel trots in Venezuela werd aangewezen. Het bedekt een groot gedeelte van het Gouvernementsplein en vooral de perken rondom den Wilhelmina-boom en voor „Financiën” zijn er vol van.

Ook de wilde savanna-grassen komen geheel met de Surinaamsche soorten overeen. Bij het rijden over de Savanna's in Bolivar moesten wij telkens tegen elkaar zeggen: „Kijk, hier ziet het er uit als op die savanna, die wij in Suriname samen bezochten; daar heb je een duplicaat van die andere savanna”.

Het eenige verschil was, dat wij in Venezuela meestal te paard zaten en dat de beste Surinaamsche savanna's, waar wij in de brandende zon op onze eigen beenen door moesten, stellig beter waren en meer gras hadden

dan eenige savanna die wij in Venezuela onder de oogen kregen.

Er zijn in Venezuela streken waar het vee voortteelt feitelijk zonder eenige zorg van den mensch. In het hartje van de llano's vindt men landeigenaren die, wanneer men ze vraagt hoeveel vee ze bezitten, alleen kunnen antwoorden dat er een jaar of zeven, acht geleden, toen er eens een telling werd verricht, zooveel duizend stuks werden bevonden. Het vee is daar erg wild. Een voetganger kan het in het geheel niet benaderen; voor zoo'n tweebeenig wezen vluchten de dieren in wilde vaart weg. Met ruiters kan men ze echter nog wel bijeendrijven; een groot gedeelte moet met de lasso worden opgevangen.

In Guyana is het vee tammer, wordt meer verzorgd, het ras is er beter, namelijk meer gekruisd met goede, uitheemsche rassen; maar als men denkt dat het als stalvee behandeld zou kunnen worden zou men zich toch leelijk vergissen. Er zit nog ruimschoots „spirit” genoeg in om de liefhebbers gelegenheid te geven hun hart op te halen aan de nationale sport van Venezuela. Dit is een soort stierengevecht, waarbij een aantal wilde stieren in een afgezette straat worden gedreven, en de „jeunesse dorée” van de plaats de dieren te paard najaagt, ze bij de staart pakt en door een krachtige ruk op het goede moment op den grond laat tuimelen. Lukt het, dan wordt men door de dames die het schouwspel vanuit de ramen volgen, toegejuicht en met bloemen overladen; in het andere geval, als men met de staart van den stier in de hand achter het dier aan blijft hollen zonder dat men het kan laten neerstorten, wordt men smadelijk uitgelachen.

Die handige truc wordt ook wel toegepast op weerbarstige dieren van de kudde in de savanna. Een andere manier om de dieren te bedwingen is natuurlijk de lasso. Bij het gebruik van de lasso te paard is in Venezuela het einde van dit leeren koord aan de staart van het paard vastgeknoopt. De lus wordt in volle galop om de horens van het te vangen dier geslingerd, waarna een goed gedresseerd paard zich onmiddellijk van zelf omkeert, zich schrap zet en den schok van het voorthollende stuk vee

zoodanig opvangt dat dit op den grond wordt geworpen en dadelijk door een tweeden ruiter, die van zijn paard springt, kan worden gebonden. Het is buitengewoon interessant om te zien hoe een goed llanero in een oogenblik tijds elk dier dat hij aan zijn losso krijgt aan zijn wil heeft onderworpen.

Het streven van de veehouders op de veehouderijen of hato's is voor een groot deel echter erop gericht om de dieren zoo tam te maken, dat zoo min mogelijk van de lasso moet worden gebruik gemaakt. Een economisch gebruik van de werkkrachten is noodzakelijk. Men rekent dat een beheerder met een drietal „peons” (arbeiders) een hato van een paar vierkante uren gaans, met 1000 stuks vee moet kunnen beheeren.

Op een Venezolaansche hato komen de runderen nooit onderdak. Het grootste gedeelte van hun leven loopen ze vrij op de savanna rond. Omheinen is feitelijk overbodig en kwam vóór de ontdekking van prikkeldraad ook niet voor. Heeft men eenmaal vee, dat zich aan een bepaalde savanna gehecht heeft, men noemt dat in Venezuela „pegar”, wortelen of kleven, dan blijft het er ook en loopt wanneer men de dieren honderde mijlen wegdrijft aan zich zelf overgelaten linea recta weer naar zijne oude savanna terug. Wie een open savanna heeft en nieuw vee koopt moet dus voortdurend in de weer zijn om de dieren telkens terug te drijven. Dat blijft noodig totdat de koeien een kalf geworpen hebben. Met hun jong kunnen zij niet meer ver weg trekken en de moederliefde bindt de dieren aan hun nieuwe woonplaats. Tegenwoordig zijn de savanna's zeer dikwijls omheind en kan men het vee dus meer naar willekeur verplaatsen. Zoo'n omheinde savanna of „potrero” beslaat een paar duizend hectaren, de prikkeldraad heiningen treft men in Venezuela bij honderde en duizende kilometers aan.

Ook voor het tam maken van het vee maakt men voor een goed deel gebruik van de banden die moeder met kind verbinden. De kalveren worden in den regel in de savanna geboren en door de moeders den eersten tijd onder droog gras en bladeren verborgen. Na eenige dagen

worden ze, dat is tenminste de normale gang van zaken op vele hato's, in een kleine omheinde schaduwrijke heide dicht bij huis gedreven en laat men de moeders overdag vrij in de savanna grazen. Tegen het vallen van den avond komen deze koeien naar huis om hun jongen te zoogen en heeft men gelegenheid om ze te melken. Soms moeten ze naar huis gedreven worden, op andere hato's komen ze vrijwel uit zich zelf en meent men dat een rookend vuurtje in den namiddag bij huis aangestoken aan de koeien het sein geeft dat ze binnen moeten komen. Een ander middel om ze bijeen te lokken is dat de peon, die ze naar huis moet drijven het heftige blaten van een in nood verkeerend kalf nadoet. Van alle kanten komen de moederkoeien dan verschrikt en met de ooren in de hoogte gestoken aanhollen. De peon begint een eentonig liedje te zingen en rijdt de richting van het huis op, waarna de heele kudde achter hem aan marcheert.

Bij huis komen ze niet dadelijk bij de kalveren doch in een afzonderlijke omheinde ruimte, een kraal. Telkens als een van de koeien gemolken moet worden, roept men haar kalf bij de naam en het is grappig zooals die dieren op hun naam reageeren. Nauwelijks begint de melker hun naam te zingen, de dieren houden naar het schijnt veel van een liedje, of ze spitsen de ooren en komen naar de poort van de kraal toelopen om bij de moeder gelaten te worden. Ze mogen echter niet dadelijk zuigen, maar worden eerst aan een der voorpooten van hun moeder vastgebonden, die aldus geen stap kan doen zonder haar jong onder den voet te loopen en zich rustig laat melken. Een touw om den hals van de koe zou een kleine revolutie in de kraal veroorzaken, maar op deze wijze verloopt de zaak zeer rustig en men kan zich geen vreedzamer schouwspel voorstellen dan het melken van zoo'n honderd koeien op een mooien avond in een Venezolaansche corral, overgoten door het licht van de maan terwijl men af en toe de zangerige stem van de peons of het zachte roepende loeien van de dieren hoort. Nadat de koeien voor een deel uitgemolken zijn, laat men het kalf naar hartelust zuigen.

Uit de buurt van Ciudad Bolivar wordt veel melk naar de stad gezonden. Elders bereidt men er wel kaas van, maar dikwijls beschouwt men het melken van de dieren alleen als middel om tam vee te krijgen en melkt men de koeien bijvoorbeeld alleen maar om de maand. Door de kalveren steeds bij de moeder te laten, zou het vee geheel verwilderen en door ze zoo om de maand „onder discipline” te plaatsen wordt het veel makker.

Hoofdzaak bij de bedrijven van Venezolaansch Guayana is de teelt van slachtvee en het is in dit verband wel opmerkelijk, dat het slachten van vrouwelijk vee in de republiek absoluut verboden is. In de savanna's kan men het verbod natuurlijk niet volkomen handhaven en moeilijk beletten, dat een veehouder een oude koe slacht en opeet. Maar in de steden en voor uitvoer komt alleen mannelijk slachtvee in aanmerking. De maatregel valt wel in den smaak en ik heb meermalen de bewering gehoord, dat de sterke toeneming van vee in Venezuela voor een groot deel aan deze wet moet worden toegeschreven. In Ciudad Bolivar kregen wij sterk den indruk, dat ongeveer ieder gezeten burger bij de veeteelt belang heeft. Telkens kwamen wij in aanraking met menschen die bescheidenlijk vertelden dat ze een „kleine” hato, met een „beetje” vee hadden, en bij nadere informatie bleken zij dan eigenaars te zijn van een paar leguas, d. z. vierkante uren gaans, savanna met een duizend stuks vee.

Een reis door die streken bijv. in de omgeving van Ciudad Bolivar, verschilt hemelsbreed van een tocht door Suriname. Het gaat daar te paard of met de auto over geweldige afstanden over de savanna. Zoo'n autotocht is niet bepaald goed te vergelijken met een rit langs een Europeeschen of zelfs een Surinaamschen weg. De „weg” is niets dan een karrespoor, en gaat soms over rotsen, dwars door kreeken en kleine rivieren en om een haverklap verwacht men dat de wagen ondersteboven zal slaan. In den regentijd behoort een takel en een eind kabel om de auto uit de modderpoelen te trekken tot de onmisbare uitrustings-stukken. Op mijn terugreis van Tumeremo naar Ciudad Bolivar, een rit van 300 K.M. vlo-

gen op een gegeven oogenblik alle spaken van een van de voorwielen van onze Ford en moesten wij twee dagen en nachten midden op de savanna, verscheidene uren loopen van de naastbijzijnde menschelijke woning, op het zand doorbrengen. Den tweeden dag, toen alle medegenomen provisie op was, werd de gedwongen picnic minder vroolijk. Tegen den avond van dien dag konden wij een „cachicamo”, een gordeldier, onze kapassi, die door een van onze metgezellen op de savanna was doodgeschoot, verorberen en toen de uitgezonden bode met het reservewiel en met levensmiddelen terugkwam was alle leed spoedig vergeten.

De door te trekken kreeken zijn meestal niet diep, doch kunnen door den regen toch zoodanig gezwollen zijn, dat men er heelemaal niet door kan of dat de auto op de kap na onder water gaat. Passagiers en bagage worden bij zoo'n gelegenheid met een bootje overgezet. De motor wordt uiteen gehaald en van het overvullige water bevrijd, waarna de reis kan worden vervolgd.

Bij de tochten te paard of per muilezel moet men zich zooveel mogelijk in zijn bagage beperken. Hangmat, muskietennet en deken worden achter het zadel bevestigd en in de zadeltasschen is juist voldoende plaats voor wat kleeven. Eten, of „bastimente” (bouwstof), zooals men in Venezuela zegt, kan men niet veel meenemen. Men rekent op wat in de te passeeren hato's of in het bosch op de balata-stations te krijgen zal zijn. De menschen zijn daar in den regel buitengewoon voorkomend en gastvrij; maar ook hier doet men echter ook wel minder gunstige ervaringen op. Zoo rekende een herbergier op de savanna voor een maal dat hoofdzakelijk bestond uit „sancoche de gajina”, een soort kippensoep met knoedels van bananen en cassave, 60 Bolivar en voor de kip nog 20 Bolivar extra (een Bolivar is $\frac{1}{2}$ gulden). Onze gids protesteerde heftig. De kip was al bij de dure soep berekend. Maar het eenige wat hij bereikte was de bedreiging dat de baas, als hij het waagde op de plaats terug te komen, op hem schieten zou. Ik geloof niet dat die bedreiging ten uitvoer gebracht zou zijn. Men houdt er echter veel van zijn

revolver zoo nu en dan eens te laten knallen. Tot voor eenige jaren werd er op de Orinoco van de rivierbooten door de passagiers geregeld snelvuur afgegeven op de kaaaimannen, beesten van 6 of 7 M. lengte. De „schurk” in de drama’s van de bioskoop van Tumeremo, een openluchttheater, kreeg, naar men mij vertelde, wanneer hij op het doek kwam van het verontwaardigde publiek ook wel eens een revolver salvo. Maar dergelijke gevaarlijke grappen komen nu minder voor. Het dragen van vuurwapenen wordt geleidelijk tot gepaste afmetingen teruggebracht. In het bosch en op de savanna draagt vrijwel iedereen een revolver en als men in een kamp of huis komt eischt de etiquette dat men zijn wapens aan den gastheer in bewaring geeft tot men het huis weer verlaat. Die gewoonten heerschen in het binnenland. In Ciudad Bolivar, een stad van ongeveer 15000 inwoners, is dat natuurlijk geen gebruik en de inwoners ergeren zich lichtelijk wanneer men denkt daar aan allerlei gevaarlijke avonturen te zullen zijn blootgesteld.

C. Bolivar is het centrum van den geheelen handel in Guayana en tot ver in het gebied van de llano’s. Zelfs van Varinas, dicht bij de Andes, komt tabak de Apure, een grooten zijtak van de Orinoco, af naar C. Bolivar. En de Orinoco zou een toegangsweg kunnen worden naar Bogotá, de hoofdstad van de republiek Columbia.

De voornaamste bedrijven van Guayana zijn de goud-industrie, de veeteelt, het balata-bedrijf en de inzameling van pendare of chicle, (kauwgom), het verzamelen van tonka-boonen en rubber in Boven-Orinoco en Amazonas, en de export van aigrette’s. Behalve voor de locale markt heeft men niet veel landbouw. In de omgeving van Tucupita kan men langs de armen van de Orinoco wat cacao-cultuur vinden.

Cacao komt evenals in Suriname, ook in het Orinoco-gebied in het wild voor. De aanplantingen bij Tucupita zijn ongeveer 25 à 30 jaar oud en de cultuur wordt in hoofdzaak gedreven door bewoners van het eiland Margarita, dat even droog is als Curaçao, menschen die zich doodarm aan de oevers van de armen van de Orinoco

neerzetten en het daar, in veel gunstiger omstandigheden dan in hun geboorteland, dikwijls spoedig tot welvaart brachten. De boot gaat van Trinidad naar Bolivar op verscheidene plaatsen zoo dicht langs den oever, dat men met een kijker nog een vrij goed beeld van de cultuur kan krijgen. De cacao is veel verder van de kust gelegen dan die van de Surinaamsche plantages, 12 tot 16 uur stoomen van de zee af. Sluizen en bedelving heb ik niet gezien. Men plant de cacao op het vlakke land, dat met een 2 tot 3 M. hoogen, steilen oever aan de rivier komt, en laat vaak een gedeelte van de boomen van het bosch als schaduw staan. Het bosch bestaat dikwijls uit „koffiemama's", *Erythrina*, zoodat men dan dadelijk dezelfde soort schaduwboomen heeft die in Suriname geplant worden. Meestal plant men echter de schaduwboomen tegelijk met de cacao en de tusschenplanting van bananen. Men plant de cacao buitengewoon dicht op elkaar. Ik zag rijen op 3 M. en de cacao in de rij op ongeveer $1\frac{1}{2}$ M. afstand. De kwaliteit van het product is buitengewoon goed, beter dan de Trinidad-cacao en dit moet aan grondsoort of klimaat liggen, want naar ik van een cacao-planter van Trinidad te Ciudad Bolivar vernam, zouden Orinoco-boonen te Trinidad uitgeplant gewone Trinidad cacao geven. De kleur van de vruchten was meest rood tot zeer donker rood. Ik zag echter ook gele variëteiten. In den vorm kon ik groote verscheidenheid opmerken. Deze zelfde planter was van oordeel dat de aanplantingen bij Tucupita door de veel te dichte plantwijze wel spoedig van hevige ziekten zouden te lijden hebben en ik geloof, dat een ieder het daarmede wel eens zal wezen. Maar hoezeer ik ook naar ziekten uitzag, behalve hier en daar wat thrips zag de cacao er overal even gezond en frisch uit. De voornaamste oogsten heeft men in December en Juni. De Decemberoogst is de belangrijkste; dus juist omgekeerd als in Suriname, waar de napluk in December slechts weinig oplevert. Het klimaat van de Orinoco-delta wijkt ook eenigszins van dat van Suriname af; wij hebben hier de voornaamste droogte na den grooten regentijd; in Delta Amacuro is

het juist omgekeerd en gaat de zware droogte aan den grooten regentijd vooraf. De maanden September tot November vallen daar in den kleinen drogen tijd. Hoe zeer ik de boomen er ook op na keek, ik kon geen spoor van krulloten op de cacao ontdekken. Zooals bekend heeft Dr. Stahel op de wilde cacao in het stroomgebied van de Coppename in Suriname overvloedig krulloten gevonden en ik had zeer gaarne in Venezuela willen nagaan of dit met de wilde cacao die daar voorkomt evenzeer het geval is. Tot mijn spijt kon ik op mijn reis echter geen wilde cacao onder de oogen krijgen. Ik zag in de bosschen tusschen Yuruari en Yuruan en ten noorden van het Imataca-gebergte bij het brongebied van de Acure wel een verwante soort, *Herrania Mariae*, die ook verspreid in Suriname voorkomt. Maar krulloten komen op dit boompje ook in onze kolonie niet voor. Voordat de armen van de Orinoco zich bij Barrancas vereenigen houdt de cacao-cultuur geheel op, men komt aan de zijzijde van het Imataca gebergte, het klimaat wordt droger en het gebied van de veeteelt begint.

De balata-industrie in Suriname verschilt in meerdere opzichten van de zelfde industrie in Venezuela. Evenals in Demerary en Fransch Guyana maakt men in Suriname bladbalata; het bedrijf is bijna geheel afhankelijk van vervoer te water en de boomen worden uitsluitend staande afgetapt. In Venezuela werden de boomen tot voor enkele jaren voor de aftapping geveld. Ik heb er honderde geveld afgetapte bolletrie-stammen op den grond zien liggen en, hoewel men door een gebrekkig tapinstrument niet de volle productie heeft geoogst, kreeg men per boom per aftapping eene grootere productie dan in Suriname. Wat wij hier in meerdere termijnen oogstten, kreeg men daar opeens. Het gevolg is geweest dat het bedrijf in Venezuela veel meer geconcentreerd is geworden en dat het mogelijk werd de balatabosschen te voorzien van een net van berijdbare paden, dat elke rancho (kampje) met het hoofdstation verbindt. Alles wat de balata-industrie hier doet voor het toegankelijk maken van de bosschen is het kappen van „lijnen”,

men kan ze nauwelijks voetpaden noemen, en het opruimen van de omgevallen boomen, die een kreek onbevaarbaar maken. De arbeiders moeten, na dagen en weken varen, soms na weken wachten op een goeden waterstand, nog dagreizen ver het binnenland in loopen en daarbij alle benodigdheden zelf het bosch in en de verkregen balata naar buiten sjouwen. Vergeleken met den Surinaamschen bleeder heeft de Venezolaan een heerenleven. Alle provisie wordt door ezels of muilezels in zijn kampje bezorgd en zoodra hij de balata in blok-vorm in zijn kamp aan den ezeldrijver van de maatschappij heeft afgeleverd, behoeft hij er niet meer voor te zorgen.

Ik heb zoo goed mogelijk de oppervlakte van het geëxploiteerde balata-bosch in Suriname en Venezolaansch Guayana nagegaan en ben tot de gevolgtrekking gekomen, dat men in Venezuela in den loop van de jaren van 5 miljoen H.A. bosch, waarvan 3 miljoen H.A. afge werkt en 2 miljoen nog in exploitatie, in 't geheel 27 miljoen K.G. balata heeft verkregen, tegen 12½ miljoen K.G. balata in Suriname van 6 miljoen H.A. bosch. In Venezuela verkreeg men van een kleinere oppervlakte meer dan de dubbele hoeveelheid balata en wel verre van in hoogere mate uitgeput te zijn, liggen nu de exploitabele terreinen in Venezuela gemakkelijker te bereiken dan in Suriname.

Sedert twee of drie jaar is in Venezuela het vellings-systeem verboden en vervangen door de aftapping op stam met behulp van de klimsporen. Omdat men er alleen met maagdelijke boomen te doen heeft, die onmiddellijk met de klimsporen over een groot gedeelte van den stam afgetapt kunnen worden, kan men voorloopig het bedrijf in op betrekkelijk kleine oppervlakten samengedrongen vorm behouden. Dat men de bosschen door het verlaten van het vellings-systeem spaart is m. i. echter een illusie. Een zeer groot gedeelte van de met de klimsporen afgetapte boomen gaat al dadelijk dood en op herstel van de overigen valt niet te rekenen.

De inzameling van kauwgom of pendare, zooals de

boom in Venezuela genoemd wordt, vindt plaats op de door de balata-industrie afgewerkte terreinen van het Imataca-gebergte. Op de vlakte waaruit die bergen oprijzen vindt men daar bolletrie, terwijl de pendare op de hellingen en de plateauvormige toppen van de bergen groeit.

Ook het vellen van de pendare-boomen is bij de wet verboden. Terwijl het bij den bolletrie echter nog mogelijk is om bij de aftapping op stam product in loonende hoeveelheid te verkrijgen, is dit bij de pendare niet mogelijk. Het melksap is dikvloeibaar en blijft bij de staande aftapping grootendeels op den bast van den boom zitten. Alle pendare-boomen worden dan ook vóór de aftapping geveld.

Het pendare-bedrijf is veel minder belangrijk en minder goed geregeld dan het balata-bedrijf. De in vroegere jaren voor de balata-exploitatie aangelegde muilezel-paden zijn, nu de bosschen zijn afgewerkt, alle weer dichtgegroeid en het vervoer van de pendare vond plaats op dezelfde wijze als het balata-transport in Suriname.

Het is niet mijn bedoeling alle bedrijven van het Orinoco-gebied de revue te laten passeeren. De inzameling van rubber in het door bloedige woelingen geteisterde Rio Negro-district moet ik laten rusten. Ik kan echter niet nalaten nog één onderwerp aan te roeren, en wel een, dat de gemoederen van de dames op zeer verschillende wijze in beroering brengt, namelijk de inzameling van aigrettes. Terwijl de eene helft van de dames zich met die veeren tooit, roept de andere helft daar schande over; de aigrette heeft den naam gekregen van „badge of cruelty”, omdat aangenomen wordt dat voor elke pluim een vogel moet worden gedood. De invoer van deze vogelveeren is in sommige landen, ik meen o. a. de Vereenigde Staten, door van dierenbeschermers uitgaande agitatie verboden. Van de Apure, een groote zijrivier van de Orinoco die door de llano's van Venezuela stroomt, komen ontzaglijke hoeveelheden veeren in den handel. De uitvoer bedraagt per jaar gewoonlijk meer dan 2000 K.G. aigrette's ter waarde van verscheidene

millioenen. Bij de grootste massa van die veeren is een protest van dierenbeschermers niet op zijn plaats. De vogels behoeven voor het verzamelen van de pluimen niet te worden doodgeschoten, want zij laten ze in een zekere periode van het jaar vanzelf vallen. De aigrette's zijn afkomstig van verschillende reigersoorten, die in koloniën van millioenen exemplaren aan de oevers van de rivieren en in de overstroomende savanna's van het Apure-gebied leven. Die „garza's", zooals de verblijfplaatsen der kolonies in Venezuela worden genoemd, hebben bepaalde slaapplekken voor jonge vogels, plaatsen waar de volwassen vogels broeden, eetplaatsen, en dat alles op zoo groote schaal, en zoo onveranderlijk, dat men in Venezuela evengoed eigenaar kan zijn van een „garcero" als van een savanna met een paar duizend runderen. In den ruitijd verzamelt men de aigrette's op de plaatsen waar de vogels in ontelbare massa's bij elkaar slapen of hun nesten hebben en het schieten van de dieren is door de eigenaren ten strengste verboden. In vroegere jaren was het gebruik om de dieren te schieten en verscheidene garcero's zijn op die wijze totaal uitgemeord. Ook nu nog krijgt men door stroopers in den handel van Ciudad Bolivar een aantal aigrette's van gedooide vogels; deze zijn, omdat zij niet zoo lang door den vogel gedragen zijn, witter van kleur en worden duurder betaald. De overgroote massa van de veeren die thans uit Venezuela komt is echter van den grond of uit het water opgeraapt en waar het blijkt voor de eigenaren van garcero's voordeliger te zijn de vogels te beschermen en groote hoeveelheden aigrette's van een iets mindere kwaliteit te krijgen, dan de garza's te laten doodschieten, er dus geen conflict komt tusschen utiliteit en sentimentaliteit, daar geloof ik dat alle dames als Koningin mode het wil met een gerust geweten Venezolaansche aigrette's kunnen dragen.